

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма курсу «Розвиток читацької та комунікативної компетентностей на уроках української та зарубіжної літератури» спрямована на вдосконалення професійної компетентності вчителів базової школи відповідно до вимог Державного стандарту та концепції НУШ. У центрі навчання – стратегії аналітичного, інтерпретаційного та критичного читання художнього тексту, а також методики організації продуктивної комунікації на уроці літератури. Програма має практикоорієнтований характер і передбачає поетапне створення авторського збірника завдань до творів 9 класу (українська/зарубіжна література). Особлива увага приділяється текстоцентричному аналізу, формульованню оцінюванню та використанню цифрових і креалізованих форматів роботи з текстом. Учасники опанують алгоритми конструювання вправ для розвитку читацької автономії та культури аргументованого діалогу учнів. Результатом навчання стане готовий методичний інструментарій для проектування компетентнісного уроку літератури.

Освітня програма курсів підвищення кваліфікації розроблена відповідно до чинного законодавства України у сфері освіти, на основі Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12 жовтня 2022 року № 904 та у відповідності до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 року № 1225 «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель загальної середньої освіти».

Освітня програма враховує основні положення Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898, Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність вчителя (викладача), та з урахуванням стратегії реформування галузі освіти в Україні, новітніх зарубіжних і вітчизняних наукових розробок, кращих практик у галузі освіти та професійного розвитку педагогів, відповідно до сучасних викликів суспільства й освіти.

Програма спрямована на вдосконалення професійної компетентності педагогів у сфері формування читацької та комунікативної компетентностей учнів засобами української та зарубіжної літератури.

Мета освітньої програми «Розвиток читацької та комунікативної компетентностей на уроках української та зарубіжної літератури»:

розвиток професійної майстерності вчителів щодо формування в учнів стійкої читацької культури, навичок аналітичного й інтерпретаційного читання, а також комунікативної компетентності через сучасні методики викладання літератури, сучасних методик, що забезпечують формування в здобувачів освіти читацької та комунікативної компетентностей, творчості й здатності до навчання упродовж життя відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р, та на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. Програма реалізується за принципом практикоорієнтованого моделювання: кожен тематичний блок завершується створенням конкретного фрагмента майбутнього методичного продукту.

Основні завдання програми:

- оновити знання педагогів щодо сучасних підходів до читацької грамотності;
- сформуванню вміння застосовувати технології критичного читання;
- удосконалити навички організації текстоцентричного аналізу;

- опанувати методи розвитку інтерпретаційних умінь учнів;
- застосовувати цифрові інструменти, нейромережі у процесі інтерпретації художнього тексту;
- розвивати педагогічну рефлексію та професійну комунікацію.
- забезпечення співробітництва між педагогами задля обміну досвідом, авторськими практиками та ресурсами через створення спільнот, чатів, телеграм-каналів тощо, що допоможе зміцнити їхні навички та підвищити якість навчання.

Підсумковий результат навчання

- фрагмент авторського збірника завдань до творів 9 класу (українська література/зарубіжна література);
- систему вправ для розвитку різних типів читання (ознайомлювального, аналітичного, критичного, інтерпретаційного).

Загальні очікувані результати охоплюють:

- поглиблення професійних знань щодо формування читацької та комунікативної компетентностей учнів;
- удосконалення методичних умінь організації аналітичного й інтерпретаційного читання;
- розвиток навичок проєктування компетентнісно орієнтованого уроку літератури;
- підвищення рівня педагогічної рефлексії та здатності до професійного саморозвитку;
- готовність до впровадження інноваційних та цифрових освітніх практик.

Після завершення курсів слухачі зможуть:

- застосовувати сучасні підходи до формування читацької компетентності;
- організовувати різні види читання (ознайомлювальне, аналітичне, інтерпретаційне, критичне);
- здійснювати глибокий аналіз художнього тексту;
- розробляти завдання для розвитку читацьких і комунікативних компетентностей учнів, критичного мислення;
- впроваджувати комунікативні методи навчання (дискусії, дебати, проєкти);
- використовувати цифрові інструменти для візуалізації та оцінювання результатів навчання.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- усвідомлення цінності читання як інструменту особистісного розвитку та культурного збагачення;
- позитивне ставлення до інноваційних підходів у викладанні літератури;
- готовність до педагогічного діалогу та партнерської взаємодії з учнями;
- відкритість до різних інтерпретацій художнього тексту;
- орієнтація на розвиток критичного мислення й читацької автономії учнівства;
- професійна мобільність та гнучкість;
- усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку;
- прагнення до безперервного професійного самовдосконалення;
- відповідальне використання цифрових інструментів у процесі аналізу художнього тексту;
- прагнення до системного проєктування завдань, що розвивають не лише знання, а й уміння аргументовано висловлювати позицію.

<p>Розробники програми</p>	<p>Химера Наталія Володимирівна, старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти КНЗ КОР «КОПОПК»; Матушевська Олена Василівна, НМК «Науково-дослідний центр розвитку людського капіталу» КНЗ КОР «КОПОПК»; Ткаченко Наталія Леонідівна, учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури Ніжиловицької гімназії Макарівської селищної ради</p>
-----------------------------------	--

Найменування програми	Освітня програма підвищення кваліфікації «Розвиток читацької та комунікативної компетентностей на уроках української та зарубіжної літератури» для вчителів української мови і літератури, зарубіжної літератури закладів загальної середньої освіти		
Мета програми	Удосконалення професійної компетентності вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури щодо проєктування й реалізації системи вправ і навчальних завдань для розвитку читацької та комунікативної компетентностей учнівства відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти		
Цільова аудиторія за спеціальністю або за посадою педагогічного працівника	Учителі української мови і літератури, зарубіжної літератури		
Зміст програми	<i>№ з/п</i>	<i>Тема заняття</i>	<i>Год.</i>
	Модуль I.		
	1.1.	Розвиток читацької та комунікативної компетентностей на уроках української та зарубіжної літератури	2
	1.2.	Філософські аспекти модернізації освіти в контексті традицій та інновацій	2
	Модуль II.		
	2.1.	Читання як ключова компетентність сучасної освіти	2
	2.2.	Типи читання та їх педагогічний потенціал. Діагностика читацьких умінь учнів. <i>Практикум: розроблення завдань на різні типи читання</i>	2
	2.3.	Стратегії передтекстової роботи: мотивація та формування читацького інтересу.	2
	2.4.	Аналітичне читання: методи текстоцентричного аналізу	2
	2.5.	Комунікація як простір інтерпретації: діалог, полілог і сократівський семінар на уроці літератури	2
	2.6.	Розвиток критичного мислення на уроках літератури	2
	2.7.	Проєктування компетентнісного уроку літератури	2
	2.8.	Цифрові інструменти та сучасні формати роботи з текстом: створювати хмари слів, інтерактивні дошки, ментальні карти та цифрові продукти (комікси, сторінки персонажів). Canva, Padlet, Mentimeter, WordArt	2
	2.9.	Комунікативні практики: від переказу до живого спілкування	2
	Модуль III.		
	3.1.	Вхідне/вихідне діагностування	2
	3.2.	Методичний вернісаж: презентація результатів групової роботи слухачів групи	2
Обсяг програми	1 кредит ЄКТС / 30 год (24 аудиторні години, 6 годин – самостійна робота)		
Перелік компетентностей, що	<i>Професійні компетентності:</i> A1 Мовно-комунікативна компетентність (A1.1, A1.4); A2 Предметно-методична компетентність (A2.1, A2.2, A2.3, A2.4,		

вдосконалюватимуться	A2.5); A3 Інформаційно-цифрова компетентність (A3.1, A3.2, A3.3); B1 Психологічна компетентність (B1.1, B1.3, B1.4); B2 Емоційно-етична компетентність (B2.1, B2.2); B3 Компетентність педагогічного партнерства (B3.1, B3.3); V1 Інклюзивна компетентність (V1.1, V1.2, V1.3); V2 Здоров'язбережувальна компетентність (V2.1, V2.4); Г1 Прогностична компетентність (Г1.1, Г1.2); Г2 Організаційна компетентність (Г2.1, Г2.2, Г2.3); Г3 Оцінювально-аналітична компетентність (Г3.1, Г3.2, Г3.3); Д1 Здатність до навчання впродовж життя (Д1.1, Д1.2);
Форма підвищення кваліфікації	Інституційна (очна)
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Свідоцтво про підвищення кваліфікації
Забезпечення розміщення освітньої програми на сайті	сайт: https://www.kristti.com.ua/

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Модуль I.

1.1. Розвиток читацької та комунікативної компетентностей на уроках української та зарубіжної літератури

Аналітичний огляд про дослідження формування читацької та комунікативної компетенцій учнів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Об'єктом і предметом курсів буде дослідження процесу формування читацької компетентності в учнів, їх читацькі вміння і навички. Про умови для формування читацької компетенції та процес комплексного вирішення вчителем літератури таких завдань: зацікавити учнів читанням; розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні; навчити дітей обирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси; створити належні психолого-педагогічні умови школярам для сприйняття розуміння та оцінки прочитаного; забезпечити певні знання учнів з теорії та історії літератури, літературної критики; формувати в них навички аналізу художнього твору; організувати дослідницьку роботу учнівства; розвивати їхнє усне та писемне мовлення; працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку учнів.

1.2. Філософські аспекти модернізації освіти в контексті традицій та інновацій

У лекції розкрито суть історичного, об'єктивного та класового характеру виховання, здійснено загальний аналіз основних чинників, які спонукають до модернізації освіти, зокрема принципів природовідповідності, культуровідповідності та народності (передбачено, що більш детальний розгляд історії виникнення інновацій при використанні кожного з перерахованих принципів буде подано у окремих відповідних лекціях)

Модуль II.

2.1. Читання як ключова компетентність сучасної освіти: виклики та пріоритети

Читацька компетентність розглядається не лише як навичка декодування тексту, а як здатність до розуміння, використання, оцінювання текстів та рефлексії над ними. Слухачі

знайомляться з вимогами міжнародного дослідження PISA та національними стандартами щодо функціональної грамотності. Розглядається поняття «глибинного читання» в епоху кліпового мислення та роль вчителя як модератора читацького досвіду.

2.2. Типи читання та їх педагогічний потенціал у мовно-літературній освіті

Вивчення стратегій ознайомлювального, вибіркового, аналітичного (повільного) та критичного читання. Слухачі аналізують, як різні типи роботи з текстом допомагають учням опанувати великі обсяги інформації та виокремлювати головні сенси. Особлива увага приділяється естетичному читанню, що спрямоване на отримання задоволення від художнього слова.

Тема 1. Діагностика читацьких умінь учнів: інструментарій та критерії

Методи виявлення рівнів розуміння тексту: від фактологічного до концептуального. Розроблення інструментів моніторингу (тести, відкриті запитання, рівневі завдання). Слухачі вчать розрізняти помилки в інтерпретації та технічні труднощі під час читання, формуючи індивідуальні траєкторії розвитку учня.

Тема 2. Практикум «Конструювання завдань на різні типи читання»

Слухачі опрацьовують алгоритм створення системи запитань до художнього твору (за таксономією Блума). Робота над кейсами: підготовка завдань, що стимулюють пошук прихованих змістів, порівняння тексту з іншими видами мистецтва та рефлексію над власним емоційним станом.

2.3. Стратегії передтекстової роботи: мотивація та формування читацького інтересу

Методи створення «передчуття» тексту: використання антиципації, асоціативних кушів, «хмаринки слів», кроссенсів та прийому «прогнозування за назвою». Слухачі опановують техніки залучення учнів до читання через актуалізацію їхнього особистого досвіду та створення проблемних ситуацій ще до початку знайомства з твором.

2.4. Аналітичне читання та інтерпретація тексту як діалог культур

Методи текстоцентричного аналізу: «читання з позначками», «подвійні щоденники», фішбоун. Розгляд твору в широкому культурному контексті: виявлення ремінісценцій, алюзій та інтертекстуальних зв'язків. Формування умінь бачити в літературному герої представника певної епохи та водночас особистість, близьку сучасному підлітку.

2.5. Комунікація як простір інтерпретації: діалог, полілог і сократівський семінар на уроці літератури

Комунікація розглядається як ключовий механізм народження смислу під час аналізу художнього твору.

Опанування моделі організації навчального діалогу: фасилітовану дискусію, літературні дебати, сократівський семінар, метод «відкритих запитань».

2.6. Розвиток критичного мислення на уроках літератури

Застосування методів «Шість капелюхів», «Діаграма Венна», «Дебати» для аналізу вчинків героїв та авторської позиції. Навчання учнів розрізняти факти та судження в тексті, виявляти маніпулятивні техніки та аргументовано відстоювати власну точку зору. Створення безпечного простору для висловлення альтернативних думок.

2.7. Проектування компетентнісного уроку літератури: від задуму до результату

Моделювання структури сучасного уроку, де в центрі – діяльність учня. Слухачі складають технологічні карти занять, інтегруючи читацькі стратегії та комунікативні вправи. Обговорення критеріїв оцінювання творчих робіт та проектної діяльності. Формування «чек-листа успішного уроку», що мотивує до читання.

2.8. Цифрові інструменти та сучасні формати роботи з текстом»

Огляд платформ для створення інтерактивних робочих аркушів (Canva), віртуальних дощок (Padlet) для спільного аналізу творів. Використання штучного інтелекту для генерації ідей до уроку та візуалізації персонажів. Створення буктрейлерів, цифрових сторітелінгів та літературних квестів як засобів популяризації читання.

2.9. Комунікативні практики: від переказу до живого спілкування

Трансформація традиційних форм опитування в інтерактивні комунікативні ситуації: літературні подкасти, інтерв'ю з героєм, ток-шоу, рольові ігри. Розвиток навичок публічного виступу, активного слухання та ведення конструктивного діалогу. Методики стимулювання учнівської творчості через написання фанфіків, сіквелів та есе-рефлексій.

Модуль III.

3.1. Вхідне/вихідне діагностування

3.2. Методичний вернісаж: презентації результатів групової роботи слухачів

Підсумковий освітній продукт курсу

Навчання завершується створенням фрагментів авторського збірника завдань до програмних творів 9 класу (зарубіжна література / інтегрований курс), який містить:

- мотиваційний блок (передтекстова робота);
- систему вправ для різних типів читання;
- інтерпретаційні завдання;
- комунікативні моделі роботи;
- цифровий/креалізований компонент.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Проаналізуйте результати PISA-2022 в Україні та визначте 2–3 читацькі дефіцити, характерні для учнів 9 класу.

Результат: аналітична довідка, що стане теоретичним обґрунтуванням збірника.

2. Складіть 5 мотиваційних «гачків» до одного програмного твору 9 класу (українська література/зарубіжна література).

Результат: розділ «Передтекстова робота» у збірнику.

3. Розробіть систему завдань на 4 типи читання до обраного твору.

Результат: структурований блок вправ для розвитку читацької компетентності.

4. Створіть 3–5 комунікативних завдань (дебати, сократівський семінар, рольова модель, інтерв'ю з героєм).

Результат: розділ «Комунікативні практики».

5. Розробіть одне завдання з використанням креалізованого тексту (буктрейлер, постер, цифрова візуалізація) з методичним коментарем.

Результат: розділ «Інтеграція цифрових інструментів».

Додаток

Ключові напрямки моделювання уроків літератури

Психологія + Література:

- створення «профілю в Instagram» для героя, де через дописи та сторіз розкривається його психологічний стан та мотивація;
- метод «Гарячого стільця»: інтерв'ю з персонажем для з'ясування його внутрішніх конфліктів.

Мистецтво + Технології + Література:

- **буктрейлер:** створення короткого відеоролика, що презентує книгу як сучасний медіапродукт;
- **візуальна поезія:** оформлення віршів у формі каліграм або використання AI для генерації ілюстрацій до складних метафор.

Соціологія + Історія + Література:

- **картування:** створення інтерактивної карти подорожі героя з прив'язкою до реальних історичних фактів.

- **суд над героєм:** рольова гра, де учні в ролях прокурорів, адвокатів та свідків аналізують вчинки персонажа з погляду сучасної моралі та тогочасного права.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. PISA: Читацька грамотність. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: <https://testportal.gov.ua/pisa-2022-natsionalnyj-zvit/>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/>
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Башкір О. І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. Педагогіка та психологія. 2018. № 60. С. 33–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2018_60_6
7. Буртовий С. В. Хмарні технології в освіті: Microsoft, Google. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://oin.in.ua/osvitni-hmary-microsoft-google-ibm/>
8. Ісаєва О. О. Розвиток читацької компетентності в умовах цифрової трансформації освіти. Всесвітня література в школах України. 2023. № 2. С. 12–18.
9. Ковбасенко Ю. І. Актуальні проблеми викладання зарубіжної літератури в НУШ. Матеріали науково-практичної конференції. Київ, 2024.
10. Пометун О.І. Методика розвитку критичного мислення учнів на уроках літератури: практичний посібник. Київ: Ліра, 2021. 192 с.
11. Фасоля А. М. Особистісно зорієнтоване навчання: шлях до учня-читача. Науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2017.
12. Всеукраїнська школа онлайн (відеоуроки, завдання для школярів та вчителів). URL: <https://lms.e-school.net.ua>
13. Медіаграмотність на уроках суспільно-гуманітарних дисциплін: посібник для вчителя / за ред. В. Іванова. Київ: АУП, ЦВП, 2020. 202 с.
14. Сто і один метод активного навчання. URL: <https://osvita.ua/school/method/1360/>
15. Цифрові інструменти Google для освіти. URL: <https://pish.com.ua/>
16. Проектний метод на уроках словесності: алгоритми та кейси. URL: <https://naurok.com.ua/>

Корисні ресурси

1. <https://naurok.com.ua/> – освітній портал, що містить тисячі розробок уроків літератури, презентації, онлайн-тести та вебінари для підвищення кваліфікації вчителів-словесників.
2. <https://osvitoria.media/> – медіаресурс про сучасну освіту, де публікуються дієві вправи для розвитку критичного мислення, інтерв'ю з експертами та методики зацікавлення підлітків читанням.
3. <https://chytomo.com/> – культурно-видавничий проєкт про читання та книговидання. Ресурс корисний для ознайомлення з новинками сучасної літератури та трендами книжкового ринку.
4. <https://www.canva.com/> – графічний редактор для створення візуального супроводу до уроків: буктрейлерів, сторібордів, інтерактивних плакатів та читацьких щоденників.
5. «VavaBooka. Простір української дитячої книги» – фаховий ресурс для вчителів 5-6 класів, що допомагає зорієнтуватися в колі дитячого читання та обрати актуальні тексти.
6. «LearningApps» – сервіс для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів (пазли, вікторини, класифікації за літературними творами).
7. «YouTube-канал Цікава наука» – містить візуалізації, які можна використовувати для інтегрованих уроків (наприклад, наукове підґрунтя наукової фантастики).